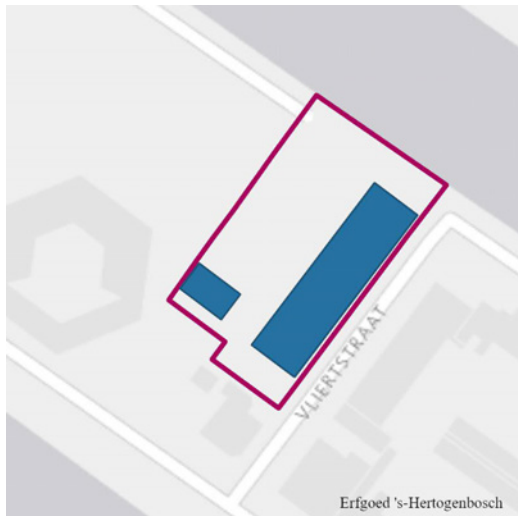

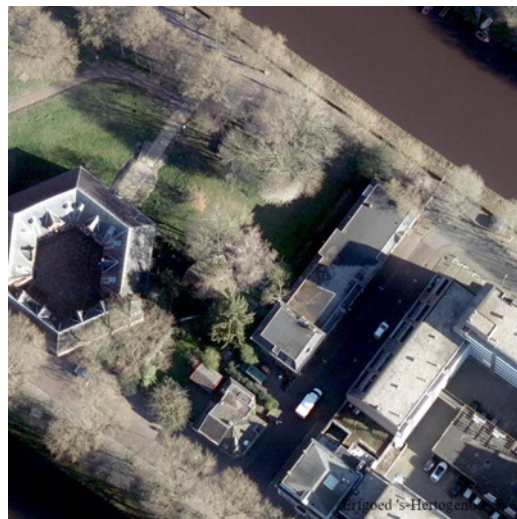
Vliertstraat 4 – 6 – 8 's-Hertogenbosch

Kadastraal	: 's-Hertogenbosch sectie G 6584	Bouwjaar	: 1902-1903
Monumentnr.	: SOM0799	Architect	: niet bekend
Huidige functie	: wonen en berging	Oorspr. functie	: Militaire bakkerij en het zogenaamde geweermakershuisje

Verbouwingen	: militaire bakkerij: 1952, 1959, 1977, 1997
Archief	: Gemeente 's-Hertogenbosch, afdeling Erfgoed
Datum doc.	: januari 2022

Globale aanduiding van het perceel.

Context*(Bouw)historie:*

De voormalige militaire bakkerij en het zogenaamde geweermakershuisje liggen binnen de tweede stadsmuur (1351-1352) nabij het Kruithuis. Het Kruithuis werd omstreeks 1621 gebouwd op een plaats buiten de bebouwing. In 1642 werd ten noordwest hiervan de citadel opgeleverd. Om vrij schootsveld richting de stad te hebben werd de bestaande bebouwing langs de Orthenstraat, dicht bij de citadel gesloopt en de Orthenpoort verplaatst. Pas na de vestingwet van 1874 werd dit gebied weer bebouwd en kwam de militaire functie van het gebied te vervallen. Omstreeks 1880 werd de Vliertstraat aangelegd, genoemd naar de voormalige polder De Vliert. Langs de westzijde van deze straat en tevens op het terrein van het Kruithuis werd in 1902 door de Staat een militaire broodbakkerij met beheerderswoning, bakkerij en remise gebouwd. Achter de broodbakkerij verrees

een loods die mogelijk als militaire opslagplaats fungeerde en ook wel bekend staat als 'geweermakershuisje'. Deze is mogelijk tegelijkertijd met de militaire bakkerij gerealiseerd.

Ligging:

De voormalige militaire bakkerij beslaat een groot deel van de westelijke gevelwand van de Vliertstraat. Deze straat verbindt de Zuid Willemsvaart met de Kasterenswal. Hier lag de voormalige vestinggracht, tegenwoordig heet dit de Aa. Het zogenaamde geweemakerhuisje staat achter de militaire bakkerij en nabij het Kruithuis en wordt door een recente schutting afgescheiden van het openbare gebied wat als park is ingericht. Langs de westzijde van de Vliertstraat staat naast de militaire bakkerij een voormalige militaire woning op de hoek met de Zuid Willemsvaart. De oostzijde van de Vliertstraat betreft een wooncomplex uit de jaren '80.

Beschrijving

Militaire bakkerij exterieur:

De voormalige militaire bakkerij heeft een langgerekte rechthoekige plattegrond van ca. 41 x 11 meter. Het gebouw heeft aan de zuidzijde twee bouwlagen en het resterende grotere deel aan de noordzijde heeft één bouwlaag. Beide onder een met gesmoorde kruispannen gedekt omlappend afgeplat schilddak.

Het tweelaags gedeelte heeft fors overstekende bakgoten op bewerkte consoles. De dakvlakken, voorzien van diverse dakkapellen, sluiten aan de bovenzijde af met een geprofileerde daklijst. Links van de dakkapel in het noordelijke dakvlak bevindt zich een forse schoorsteen uit 1959.

De dakvlakken van het enkellaags gedeelte hebben een op de gevel liggende bakgoot met zware geprofileerde gootlijst. De dakvlakken sluiten aan de bovenzijde eveneens af met een geprofileerde daklijst. De dakvlakken zijn voorzien van diverse dakkapellen, waaronder een brede dakkapel in het oostelijke en westelijk dakvlak. De gevels zijn gemetseld in rode machinale baksteen in kruisverband met snijvoegen. Alle gevels zijn versierd met donkergroene geglazuurde profielstenen en rode verblendstenen wat in wisselende patronen is toegepast.

De diverse venster hebben lekdorpels (hardsteen of baksteen) en aan de bovenzijde zeer uiteenlopende decoratieve afsluitingen van oranje- en groenverblendsteen en groen geglazuurde steen.

Militaire bakkerij constructie:

De voormalige militaire bakkerij heeft een traditionele opbouw met dragende gemetselde gevels, waarin enkelvoudige balklagen zijn opgelegd. Ter plaatse van het middendeel van het gebouw wordt de verdiepingsbalklaag door twee rijen gietijzeren kolommen met onderslagen ondersteund.

De dakconstructie bestaat uit eenvoudige spanten. De kelders hebben een plafond van gepleisterde troggewelven tussen ijzeren liggers.

Foto uit 2018 van de militaire bakkerij (voorgevel).

Foto uit 2018 van de militaire bakkerij (voorgevel).

Militaire bakkerij interieur:

Het interieur van de voormalige militaire bakkerij is voor deze beschrijving niet bezocht, maar beschreven aan de hand van oudere foto's. Het is waarschijnlijk dat naast de binnenmuren die tot de oorspronkelijke opzet behoren, nog meer elementen aanwezig zijn.

Onder het tweelaags gedeelte zijn twee kleinere kelders aanwezig met rechthoekige gele plavuizen.

De begane grond van het bedrijfs gedeelte heeft deels nog vloerafwerkingen en bijbehorende hoge plint van rechthoekige geel geglazuurde plavuizen uit de bouw tijd. Plafonds zijn voor een belangrijk deel uitgevoerd met vlak stucwerk, waarbij de aanwezige oorspronkelijke onderslagen ook zijn omstuct en daardoor duidelijk herkenbaar zijn. Onder deze onderslagen zijn nog diverse gietijzeren kolommen aanwezig. Verschillende gevelopeningen hebben oorspronkelijke geprofileerde omlijstingen en vensterbanken.

Binnen de grote ruimte langs de zuidgevel op de verdieping van de bovenwoning zijn twee oorspronkelijke zwart marmere hoekschouwen bewaard gebleven. De administrateurswoning is waarschijnlijk in de vroege jaren '50 ingrijpend gerenoveerd. Daarbij zijn waarschijnlijk de interieurafwerkingen vernieuwd.

Geweermakershuisje exterieur:

Het voormalige geweermakershuisje bestaat uit een begane grond en zolderverdieping voorzien van een zadeldak. Hierop liggen oud holle gesmoorde dakpannen. Het dak heeft een grote overstek met een rijk versierde windveer.

Het pand heeft gemetselde gevels met rode machinale baksteen in staandverband met snijvoegen. Het metselwerk wordt ter hoogte van de vensterbank en van de aanzetstenen onderbroken door een speklaag. De gevelopeningen zijn voorzien van een segmentboog aan de bovenzijde en sluitsteen.

Foto uit 2020 van het geweermakershuisje.

Geweermakershuisje interieur:

Het pand is aan de binnenzijde behoorlijk uitgeleefd. Wel zijn er nog vlakke gestucte plafonds aanwezig en kraaldelen tegen de wand bij de oorspronkelijke trap.

Erf:

Ten zuiden van het gebouw is langs de Vliertstraat een tot de oorspronkelijke opzet behorend hekwerk aanwezig. Deze is voorzien van smeedijzeren poorten, gemetselde penanten en een gemetselde voetmuur met gepleisterde afdekking waarop het smeedijzeren hekwerk staat.

Motivering voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst

1. *Bouw- en architectuurhistorische waarde*

De voormalige militaire bakkerij werd samen met het Geweemakerhuisje door het Ministerie van Oorlog gebouwd. Beide panden zijn voornamelijk uitgevoerd in neo stijlen, met plaatselijk kenmerken van de Jugendstil en de charletstijl. Hierdoor zijn beide gebouwen decoratief en kenmerkend voor zijn tijd.

De militaire bakkerij is aan het exterieur duidelijk afleesbare met de functies die hierin gevestigd waren.

Hoewel het exterieur van de militaire bakkerij wijzigingen heeft ondergaan bleef de architectuur goed bewaard wat betreft materialisering als detaillering en hierin is dan ook architectuurhistorische waarde gelegen. Wat betreft het interieur van de militaire bakkerij hebben diverse verbouwingen hun sporen nagelaten en zijn veel oorspronkelijke afwerkingen en elementen verloren gegaan. De nog deels bewaard gebleven historische indeling en verspreid voorkomende oorspronkelijke elementen en afwerkingen hebben architectuurhistorische waarde.

Zowel in materiaaltoepassing en constructies als in mogelijk nog bewaard gebleven sporen van het oorspronkelijke gebruik is bouwhistorische waarde gelegen.

Het exterieur van het Geweemakershuisje heeft amper wijzigingen ondergaan, maar is zeer slecht onderhouden en in vervallen staat. Daarnaast is het pand met graffiti beklad. Onlangs deze technische staat, is dit pand bijzonder vanwege zijn materialisering en detaillering wat oa blijkt uit de rijk versierde windveer. Dit heeft dan ook architectuurhistorische waarde.

2. *Situering- en ensemblewaarde*

Ten tijde van de bouw van de militaire bakkerij en het geweemakershuisje had het Kruithuis al lang zijn militaire functie verloren. De reden voor het bouwen van de militaire bakkerij bij het Kruithuis zal zijn voortkomen uit de beschikbaarheid van grond. Van een directe functionele relatie met het Kruithuis is geen sprake. Desondanks vormt de bebouwing binnen het bouwblok rond het

Kruithuis een bijzonder militair ensemble uit verschillende periodes. Dit betreft dan het Kruithuis, de drie officierswoningen aan de Citadellaan, de militaire woning op de hoek van de Vlietstraat met de Zuid Willemsvaart, het zogenaamde geweemakershuisje en de militaire bakkerij. Hierin is ensemblewaarde gelegen.

Daarbij heeft de decoratieve architectuur van de verschillende militaire gebouwen beeldwaarde voor het omliggende gebied. In zijn relatieve kleinschaligheid vormt de militaire bakkerij daarbij een natuurlijke buffer voor het kruithuisterrein tegenover het grootschalige appartementencomplex ten oosten van de Vlietstraat.

Langs de oostzijde van de Vlietstraat verrezen enkele, inmiddels gesloopte, kleinschalige industriële complexen. Langs de westzijde het militaire complex. De ter plaatse van de voormalige tenaille aangelegde Vlietstraat en hierlangs nog resterende oorspronkelijke bebouwing vormen tastbare herinneringen aan de ontwikkeling van dit gebied na het wegvallen van de militaire functie die het gebied eeuwenlang had bepaald. Hierin is situeringswaarde gelegen.

3. *Cultuurhistorische waarde*

Het complex is een voorbeeld van gecombineerd bedrijfsgebouw met bakkerij, beheerderwoning en remise ten behoeve van het militaire garnizoen te 's-Hertogenbosch. Hoewel er meerdere militaire broodbakkerijen in de stad gevestigd zijn geweest en deze bakkerij derhalve niet strikt uniek is, heeft het object cultuurhistorische waarde als tastbaar en herkenbaar onderdeel van de activiteiten in samenhang met het garnizoen.

De voormalige militaire bakkerij aan de Vlietstraat 4-6-8 in 1903 uitgevoerd samen met de zogenaamde geweemakershuisje, is op basis van bovenstaande criteria beschermingswaardig als gemeentelijk monument in de gemeente 's-Hertogenbosch.